

KATARAKTA

Katarakta neboli šedý zákal je porucha průhlednosti čočky. Tato porucha se vyskytuje u všech druhů zvířat včetně ptáků. Co se týká kynologie, jezevčík patří bohužel mezi plemena s vyšší predispozicí vzniku zákalu. Zákal může postihnout buď jednotlivé vrstvy čočky, nebo celou čočku jako takovou.

Čočka je důležitou vnitřní strukturou oka. Za normálního stavu jsou všechny vrstvy čočky zcela průhledné a umožňují tak prostup světla na sítnici, a tím i jasný obraz zevního prostředí. Tyto vrstvy tvoří jádro obklopené kůrou a vše zevně ohraničené pouzdrem (kapsulou).

Dle místa vzniku zákalu můžeme rozlišit několik typů katarakt:

Kapsulární - vznikající na přední nebo zadní ploše pouzdra, často bývají spojené s jinými, většinou vrozenými abnormalitami oka. Na přední ploše pouzdra vznikají následkem přetrvávajících zbytků pupilární membrány z období vývoje plodu před porodem (PPM), na zadní jsou pak spojeny s přetrváváním krevního zásobování sklivce opět z období před porodem. Tyto katarakty se vyvíjí pozvolna během let. Mohou ale vzniknout i po úrazu, například proniknutím cizího tělesa do oka.

Subkapsulární - vznikají těsně pod pouzdrem a jsou původu dědičného, pouřazového nebo toxického

Kortikální - katarakty začínající v kůře se vyvíjí postupně z drobných vakuol a opět patří mezi dědičné záležitosti.

Nukleární - katarakty postihující jádro bývají zpravidla na obou očích a někdy postihují i více štěňat z vrhu najednou a jsou patrně již po narození. Mohou být opět dědičné, ale často vznikají při ovlivnění plodů před narozením, je-li matka během březosti vystavena působení infekcí nebo toxinů.

Ze základního přehledu je vidět, že problém katarakt je složitý. Na mnoha zahraničních pracovištích stále probíhají studie, které se zabývají především přesným určením původu katarakt a z hlediska dědičnosti i možným přenosem na potomstvo.

Katarakty obou očí bývají často spojeny s dědičným onemocněním PRA (podrobnější popis viz předchozí zpravodaje). Jindy může být katarakta spojena s jiným dědičným či získaným očním onemocněním jako je "zelený zákal" nitrooční záněty, luxace čočky, nebo dysplazie sítnice. Často bývají katarakty následkem celkových metabolických onemocnění, jako je cukrovka, nebo onemocnění příštítných tělísek. Při cukrovce se zákal obou očí vyvine velice rychle (během několika dnů). Katarakta zvaná senilní se naopak vyvíjí pomalu během několika let postupnými změnami v metabolismu čočky spojenými se stářím. U malých plemen je častým nálezem po desátém roce věku. Zřídka se vyskytují katarakty způsobené toxiny (toxickými prvky, cytostatiky). Závažné jsou katarakty spojené s úrazem oka a poškozením dalších struktur, např. po průniku cizího tělesa.

Jediným možným řešením některých typů šedého zákalu je chirurgický zákrok, ale u zbývajících již nelze zrak obnovit. Během operace je rozrušen a odstraněn změněný obsah čočky a do zachovalého pouzdra se většinou umístí nitrooční implantát. Zda konkrétnímu pejskovi může operace navrátit zrak rozhodne vždy odborný lékař podle celkového zdravotního stavu pacienta a podle funkčnosti ostatních struktur oka (zejména sítnice). Pokud zjistí, že lze obnovit zrak pacienta, určí i nejvhodnější stadium vývoje katarakty pro operaci.

Tímto ideálním stádiem je tzv. katarakta zralá, kdy je oko již zcela slepé a ani oftalmologickým vyšetřením nelze rozeznat oční pozadí. Stadia časného vývoje a nezralé katarakty, kdy lze pozorovat např. vakuoly a místy neprůhledné shluky bílkovin a oko ještě částečně vidí, nejsou pro chirurgický zákrok vhodná. Tyto časná stadia někdy ani majitel nezjistí a odhalí je až vyšetření v zatemnělé místnosti pomocí léků rozšiřujících oční zorničku a speciálního osvětlení oka.

Posledním stádiem vývoje zákalu je katarakta "přežralá", kdy je v čočce nahromaděno více tekutiny, zkapalní kůra a jádro v ní klesne na dno pouzdra. Někdy může pacient nad pokleslým jádrem opět částečně vidět, je-li dostatečně rozšířena zornička. Někdy ale hrozí i nebezpečí, že zkapalněný obsah

prosákne do okolních částí oka a vznikne prudký, závažný a bolestivý zánět cévnatky. Proto nelze pejska nechat čekat s nadějí, že snad jednou opět trochu uvidí, ale tento stav musí pravidelně sledovat odborník.

Ze všech těchto údajů vyplývá, že je nutno se věnovat co nejvíce prevenci výskytu katarakt. Prevence je velice důležitá pro jednotlivého konkrétního pejska i obecně pro celé společné plemeno jezevčák. Z důvodu četných forem dědičnosti je vhodné se zaměřit na chovatelská opatření, kdy by každý jedinec rizikového plemene měl od raného věku podstoupit speciální oftalmologické vyšetření. I když bude toto vyšetření v pořádku, nelze rozhodnout zda jedinec nebude trpět onemocněním v pozdějším věku, ani že toto onemocnění nebude předávat na potomstvo. Proto je vhodné toto vyšetření opakovat v průběhu života až do staršího věku. Pro chovné jedince KCHJ ČR již byla stanovena i pravidla a četnost povinného oftalmologického vyšetření, kterými se blížíme sledování zavedenému již řadu let v zahraničí. Odhalení katarakty nebo jiného onemocnění s možným dědičným původem, je vážným důvodem k nezařazení postiženého zvířete do dalšího chovu a současně varováním o možném, zatím skrytém postižení rodičů, sourozenců a budoucích uvažovaných polosourozenců. Tato příbuzná zvířata by měla rozhodně také co nejdříve a opakovaně podstoupit zmíněné vyšetření, a i u nich je vhodné se zamyslet nad dalším využitím v chovu, i když v této oblasti v ČR ještě žádná závazná pravidla neplatí.

U vrozených katarakt postihujících více štěňat z vrhu po narození, u nichž lze předpokládat původ v zatížení matky v březosti skrytou infekcí nebo jinou zátěží, je vhodné důkladné celkové vyšetření matky před uvažováním dalším porodem a vyloučení všech možných zatěžujících příčin.

U starších jedinců je vhodné, kromě vyšetření očí navíc jednou ročně vyšetřit i krev, aby se odhalila časná stádia cukrovky. Pokud se cukrovka odhalí a léčí včas, lze vývoji metabolické katarakty zcela předejít.

Výskyt pouhazových katarakt lze snížit vyloučením návštěv rizikového prostředí (např. domácí dílny) a hlavně včasnou návštěvou lékaře po úrazu, důkladným vyšetřením oka po traumatu poškozujícím oko i např. po tupém nárazu do oblasti hlavy a zahájením důrazné léčby oka po úrazu.

Katarakty spojené s jiným získaným onemocněním očních struktur (záněty, získaný zelený zákal) lze eliminovat i včasným odhalením těchto onemocnění a jejich řádnou léčbou a průběžnou kontrolou stavu ostatních očních struktur.

Pomalou vznikajícím stařeckým kataraktám nelze pořádně předcházet, a díky celkovému zdravotnímu stavu psa je většinou riziko je chirurgicky léčit. Přesto můžeme těmto seniorům zkvalitnit jejich život tím, že je postupně budeme navykat na známé a neměnné prostředí dříve, než dojde k úplné ztrátě zraku. A pejskové si na rozdíl od nás sami pomůžou svým dokonalým čichem.

MVDr. Zuzana Jiráčková